

ХЯТАДЫН ЭРДЭМТЭД ҮНДЭСНИЙ АЮУЛГҮЙ БАЙДЛЫН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛЫН ТУХАЙД

Ч.Батцэцэг*

Орчин үед шинжлэх ухаан-технологи үсрэнгүй хөгжиж, дэлхийн хүн амын хэрэгцээ асар хурдацтай өсөн нэмэгдэхийн хэрээр юмс үзэгдэл маш түргэн хувьсан өөрчлөгдөж байна. Үүнийг дагаад аливаа улс орны үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалын талаархи онол, агуулга, ойлголт, сэтгэлгээ, ухамсар ихээхэн өөрчлөгдөх боллоо.

Ер нь аюулгүй байдлын хэм хэмжүүр гэж юу вэ? Аюулгүй байдал нь хүн төрөлхтөний хүсэл эрмэлзлэлийн нэн чухал үндсэн зорилгын нэг юм. Хувь хүн, нийгэм, улс орон төдийгүй дэлхий нийтийг цогцоор нь аюулгүй байдлаас салгахын аргагүй билээ. Улсын аюулгүй байдал, олон улсын аюулгүй байдал болон дэлхийн аюулгүй байдал нь түүнийг сахин хамгаалах үзэл баримтлалаас эхлэх ёстой.

Нэг улсын хувьд авч үзэхүл, аюулгүй байдал нь тухайн улсын хувь заяа, улс орныг удирдан жолоодох үндэс суурь болно. Улс орны түүх соёл, газар нутгийн удирдлага харилцан адилгүй байхаас хамааран улсын аюулгүй байдлын дотоод асуудал, ойлголт, сэтгэлгээ харилцан адилгүй байх агаад олон улсын тогтолцоо болон тухайн улсын байр суурь, хүчин чадлын бодит байдал харилцан адилгүй байснаар улсын аюулгүй байдлын зорилго, шаардлага мөн өөр өөрийн гэсэн онцлогтой байна. Гэхдээ аливаа улсын төр, засгийн газар нь бүгд л улсынхаа аюулгүй байдлыг сахин хамгаалах нэн тэргүүний чухал үүрэг хариуцлагыг зайлшгүй хүлээдэг. Улсын аюулгүй байдлын язгуур үндэс нь улсын бие даасан бүрэн эрхийг хамгаалах явдал юм. Улсынхаа тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, өөрөө оршин тогтнох болон хөгжих эрхийг тодорхойлж, түүнийг сахин хамгаалах нь улсын аюулгүй байдлын хамгийн дээд хэмжүүр юм. Улсын аюулгүй байдлыг сахин хамгаалахын тулд улс орны онцлог, цаг хугацаанаас хамаараад магадгүй өөр өөр үүрэг зорилго, хүсэл эрмэлзлэлтэй байдаг боловч улсынхаа тусгаар тогтнол, нутаг дэвсгэрийн бүрэн бүтэн байдал, үндэстний эв нэгдэл, улс төрийн тууштай бодлого, нийгмийн тогтвортой байдал, эдийн засгийн хөгжил, цэрэг зэвсгийн хүчирхэг байдал зэрэг нь бүгд улсын аюулгүй байдлыг сахин хамгаалах агуулга, зорилгод багтдаг.

Иймд аливаа улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал нь төрийн бодлогын илэрхийлэл болон урт хугацаанд үргэлжлэхийн сацуу түүнд дэлхий дахины өөрчлөлтийн явц, нөхцөл байдалд тохируулсан тодотгол хийж, дотоод гадаад бодлогын мөн чанарыг

* Ч.Батцэцэг - ОУСХ-ийн эрдэм шинжилгээний ахлах ажилтан, доктор (Ph.D)

нэмэгдүүлэн сайжруулах, төр, нийгэм, ард иргэдийн хүсэл эрмэлзлэлийг нэгтгэсэн тодорхойлогч хүчин байх ёстой. Нөгөөтэйгүүр улс орны үндэсний аюулгүй байдал нь гадаад, дотоод нөхцөл гэсэн хоёр хүчин зүйлээс үүдэн гардаг зүй тогтолтой.

Олон улсын нөхцөл байдал, түүхэн туршлагын талаархи хүмүүсийн ухамсар, сэтгэлгээ өөрчлөгдсөнтэй уялдан олон улсын аюулгүй байдал тасралтгүй өөрчлөгдөн хувирч байна. Хүйтэн дайн төгсгөл болсноор тухайн үед олон улсын харилцааны гол тавцанд ноёрхож байсан цэргийн үйл ажиллагаа, жанжлах улс төрийн бодлого өөрчлөгдөж, улс орнууд хоорондоо эдийн засгийн хүчин чадлаараа өрсөлдөх болов. Ялангуяа Хятадын үсрэнгүй хөгжил, нэр хүндийг дэлхий нийтээрээ сонирхон, цаашид хэрхэхийг олон улсын эрдэмтэн, судлагчид анхааран ажиглаж байна.

Үндэсний аюулгүй байдлын тухайд Хятадын улс төр судлагчид бичихдээ, хүйтэн дайны үед эсрэг талын хүчирхэг байдал улсын аюулгүй байдалд заналхийлэх гол үүсвэр нь болж байна гэсэн хүйтэн дайны сэтгэлгээтэй байсан бөгөөд эсрэг талын төрийн байгууллын ялгаанаас болж заналхийлэл улам өсөн нэмэгдэж байв. Улсынхаа аюулгүй байдлыг хамгаалах үндсэн нөхцөл нь дайсагнагч улсынхаа зэвсэгт хүчинд шахалт өгөх явдал байлаа. Улсынхаа аюулгүй байдлыг сахин хамгаалах хоёр арга замыг хэрэглэж байв. Энэ нь зэр зэвсгээ нэмэгдүүлж, цэргийн хүчин чадлаа өсгөх, нөгөө нь эсрэг талынхаа хүчийг сулруулах явдал байсан гэжээ.

Мөн хятадын эрдэмтэн, улс төр судлагч Янь Сюэтуң тэмдэглэхдээ, “хүйтэн дайны дараа Хятад улс шинэ нөхцөл байдалтайгаа уялдуулан “хүйтэн дайны” үеийн сэтгэлгээ хэдийнэ үгүй болж, олон туйлт үеийн урт хугацаанд аюулгүй байдлын тухай цоо шинэ ерөнхий ойлголтыг тодорхойлсон” хэмээжээ. Улмаар олон улсын аюулгүй байдлын заналхийлэл нь улсын бүлэглэлүүдийн хоорондын улс төрийн харилцаагаар тодорхойлогдохоос бус, хүчин чадлын харьцаанаас үл хамаарч буйгаараа ялгаатай болж байна. Магадгүй аль нэг улс аюул заналхийлвэл чухам ямар бодлого явуулж буйг нь тодорхойлохоос биш түүний хүчин чадал хэр вэ гэдгийг үл тодорхойлох болно гэж Хятад улс үзэж байна.

Шинэ үзэл баримтлалаар бол олон туйлт бодлого хэрэгжүүлэх явцад үндэсний аюулгүй байдалд заналхийлвэл хүчин чадал үл хамаарах ба харин энэ үйл явцын харилцаанд явуулж байгаа улс төрийн бодлого чухал хэмээн үзэх болжээ. Одоогоор хоёр төрлийн бодлого олон улсын энх тайван, аюулгүй байдалд заналхийлж болох талтай. Энэ нь нэгдүгээрт, цэргийн хүчээр жанжлалыг олж авахын төлөө улс төрийн

тэмцэл, хоёрдугаарт, улс өөрийнхөө жанжлалыг хамгаалахын тулд бусдын цэргийн хүчийг өдөөж шахалт үзүүлэх бодлого байж болно. Улс төр судлагч Янь Сюэтуң, эхнийх нь магадлал багатай, харин хоёр дахь нь байж болох, өөрийн жанжлалыг цэргийн хүчээр хамгаалах аюул бодит зүйл гэсэн байна.

Хүйтэн дайны дараа, олон улсын шинэ нөхцөл байдал, улс орнуудын эдийн засгийн хөгжлийн шаардлагаар аюулгүй байдлын үзэл баримтлалын тухайд бас шинэ хэллэг, шинэ үзэл баримтлал гарч ирсэн юм. Тухайлбал: “нийтийн аюулгүй байдал”, “дэлхийн аюулгүй байдал”, “хүн төрөлхтөний аюулгүй байдал”, “нэгдмэл аюулгүй байдал” гм. Үүнийг уламжлалт бус аюулгүй байдлын хүрээнд авч үзэх болжээ. Ялангуяа “нэгдмэл аюулгүй байдал” (comprehensive security) гэсэн шинэ үзэл баримтлалыг хүйтэн дайны дараа Хятадын судлагчид, олон улсын харилцааны эрдэмтэд ихээхэн хэрэглэдэг болсон нь хятадуудын үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал хөгжиж өөрчлөгдөж байгаагийн шинж хэмээн тодорхойлжээ.

Өнөөдөр Хятад улсын нөлөө, хүчин чадал улс төр, эдийн засаг, цэрэг, арми, соёл, шинжлэх ухааны бүхий л салбарт эрчимтэй нэмэгдэж, нэр хүнд нь өсч байгаатай холбогдуулан “Хятадын аюул” гэсэн ойлголт хаа сайгүй тархах болсныг намжаах зорилгоор “энх тайвнаар хөгжих” гэсэн санааг гарган албан ёсоор зарлаж, гадаад бодлогынхоо ерөнхий зарчим болгосон. ХКН-ын ХҮП их хурлаар гадаад бодлогынхоо стратегийн чиглэлүүдийг тодорхойлохдоо: ...Бүх улс орнуудын ард иргэд өөрсдийн хөгжлийн замаа сонгох эрхийг хүндэтгэх бөгөөд бусад орны дотоод хэрэгт хэзээ ч хөндлөнгөөс оролцохгүй, өөрсдийн хүслийг хүчээр тулгахгүй. Бид олон улсын маргаан, халуун цэгүүдийн асуудлыг энх тайвны аргаар шийдвэрлэхийн төлөө ажиллах бөгөөд олон улс, бүс нутгийн аюулгүй байдлын хамтын ажиллагааг хөгжүүлж, бүх хэлбэрийн терроризмийн эсрэг байна. Хятад улс өөрийгөө хамгаалахад чиглэсэн үндэсний батлан хамгаалах бодлого хэрэгжүүлнэ, зэвсэглэлээр хөөцөлдөхгүй, аливаа нэг улсад цэргийн заналхийлэхгүй. Хятад улс бүх хэлбэрийн жанжлах үзэл, хүчний бодлогын эсрэг байна, эзлэн түрэмгийлэх үйл ажиллагаа хэзээ ч явуулахгүй” гэжээ.

Хөрш орнуудын хувьд бид найрамдал, түншлэлийн харилцааны бодлогоо үргэлжлүүлж, сайн хөршийн харилцаа, бодит хамтын ажиллагаагаа гүнзгийрүүлнэ. Бүс нутгийн аюулгүй, тогтвортой орчныг хамтран байгуулахын төлөө бүс нутгийн хамтын ажиллагааг эрчимтэй хөгжүүлнэ. Өөрийн бололцооны хэрээр хөгжиж буй орнуудыг тусалж дэмжинэ, хөгжиж буй орнуудын нийтлэг эрх ашиг, хууль зүйн шаардлагыг хангахын төлөө ажиллана гэсэн байна.

Их хурлаар “Хятад улс дэлхийгээс тусгаарлагдан ганцаар хөгжиж чадахгүй, дэлхий дахин ч Хятадгүйгээр хөгжил цэцэглэлт, тогтвортой байдалд хүрэх боломжгүй юм. Хүн төрөлхтөний сайн сайхан ирээдүйн төлөө хятадын ард түмэн цаашид ч бусад улс орны ард иргэдтэй хамтран ажиллах болно” хэмээн ХКН зарлан тунхагласан нь дэлхий нийтийн анхаарлыг татсан юм. Аливаа улсын үндэсний аюулгүй байдал нь олон улсын байдал, түүний хөгжил, хандлага, бүс нутаг, хөрш зэргэлдээ орнуудын дотоод, гадаад байдал тэдгээрийн хоорондын харилцаа зэрэг олон хүчин зүйлээс шууд хамааралтай байдгийн тодорхой жишээг уг тунхаг харуулж байна.

Нөгөөтэйгүүр мэдээллийн эрин үе хөгжсөнөөр зэвсэгт хүчний аюулгүй байдалд тулгуурласан уламжлалт ойлголт нь улс төр, цэрэг, эдийн засаг, соёл, мэдээллийн аюулгүй байдлыг агуулсан цогц шинэлэг ойлголт болон хувирч, дэлхийн улс орон бүрд мэдээллийн аюулгүй байдлаа хамгаалах шаардлага тулгараад байна. 1990 оноос хойш интернэт хурдацтай хөгжиж, дэлхий нийтээр хэрэглэх болсон нь мэдээллийн аюулгүй байдлыг шинэ шатанд аваачсан билээ. Дэлхий нийтийг холбосон компьютерийн сүлжээ интернэт нь дэлхийн өнцөг булан бүрт хүрч цахилгаан холбооны элдэв үйлчилгээг гүйцэтгэх болов. Интернэтийн хэт нээлтэй, чөлөөтэй байдал нь хянаж удирдахад төвөгтэй болгожээ. Үүний дээр интернэт нь ухаалаг хэрэгсэл компьютертэй л холбогддог билээ. Хүн төрөлхтөнд үнэ цэнэтэй гайхалтай үүрэг гүйцэтгэхээс гадна компьютер уруудах замд ч амархан оруулдаг. Олон улсын холбогдох байгууллагаас 2007 оны сүүлчээр гаргасан статистикийн мэдээгээр, дэлхийн интернэт хэрэглэгчдийн тоо 1.3 тэрбумаас давсан бол 2006 оны сүүлчээр Хятадын интернэт хэрэглэгчид 137 сая байжээ. Энэ баримт нь мэдээллийн технологи урд өмнө байгаагүй түвшинд гарч, дэлхий нийтэд өөрчлөлт авчран хүн төрөлхтний соёл иргэншлийн гайхалтай ирээдүйн баталгаа болж байгаа юм.

Гэвч өнөөдөр мэдээллийн хэмжээ огцом өсч, нийгмийн бүх хүнд хүрдэг болсон нь мэдээллийн аюулгүй байдлын асуудалтай холбогдох болжээ. Мэдээллийн аюулгүй байдал гэж өнөөдөр интернэт мэдээллийн аюулгүй байдлыг хэлж байна.

Эцэст нь хэлэхэд, хүн төрөлхтөний оршин тогтнох газар нутгийн бохирдол, байгалийн гамшиг, байгалийн элдэв үзэгдэл, дэлхийг хамарсан цаг уурын дулаарал, цөлжилт, халдварт өвчний тархалт, ядуурал, цагаачлал, үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэрэг, хүн худалдаалах, мансууруулах бодисын зөөвөр, хүнсний хордолт, химийн бодис, цөмийн түүхий эд дамжуулан худалдаалах оролдлого, олон улсын терроризм гэх мэт уламжлалт бус аюулын хүрээ

улам өргөжиж, шинэ шинэ аюул заналхийлэхийн хэрээр аль ч улс орны үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалд өөрчлөлт орох шаардлага гарсаар байна.

Ашигласан материал:

1. “XXI зууны Хятад улсын стратегийн их төлөвлөгөө. Олон улсын аюулгүй байдлын стратеги” (21 世界中国战略大策划. 国际安全战略). Beijing 1996
2. “Китай в мировой политике”. МГИМО. Москва РОСЕПЭН. 2001
3. “Хятадын хөрш орнуудын аюулгүй байдлын орчинд дүн шинжилгээ хийх нь”. (中国周边安全环境分析). Beijing 2003
4. ХКН-ын ХҮИ их хурлын материал
5. “International strategic studies” сэтгүүл 2007.3
6. “Стратеги судлал” сэтгүүл. N•34 (2/2006), N•35 (3/2006)